

Kloosterhof
- kruidentuin -

Kruidentuin De Kloosterhof

Binnen de stadswallen van de middeleeuwse stad Zaltbommel ligt aan de 14e-eeuwse stadsmuur een kruidentuin genaamd De Kloosterhof. Samen met de heemtuin en de schapenwei maakt het deel uit van de grote open ruimte: De Weeshuishof. In 1419 werd hier in het westen van de stad Zaltbommel een kloostergesticht: het Maria Magdalenaklooster. Na de reformatie moesten de nonnen het klooster verlaten en werd het hoofdgebouw gebruikt als sieckhuys. Honderd jaar later, in 1653, werd het ingericht als weeshuis. Vandaar de naam Weeshuishof. Het is cultuurhistorisch één van de rijkste en waardevolste plekken van Zaltbommel. De Weeshuishof met zijn open groene ruimte ademt nog de sfeer uit van het vroegere kloosterleven. Die sfeer ervaart men het meest bij een wandeling door de kruidentuin. Hier ligt nog het oude kloosterpad en staan nog de geneeskruiden, die de nonnen van het Maria Magdalenaklooster gebruikt hebben om hun zieken te verzorgen. Hier plukte men de kruiden, die gebruikt werden voor de maaltijden van de zusters. Hier in de Kloosterhof ervaart men nog de stilte en de rust die zo kenmerkend zijn voor een kloostergemeenschap.

Klooster Sankt Gallen

Kruidentuin de Kloosterhof is geïnspireerd op de geneeskruidentuin van het benedictijner klooster Sankt Gallen in Zwitserland. Deze kruidentuin is de oudst beschreven tuin van West-Europa en heeft model gestaan voor veel kruidentuinen van kloosters. De kruidentuin van Zaltbommel

bevat een groot aantal geneeskruiden uit de tuin van Sankt Gallen. De kruidentuin van het Maria Magdalenaklooster lag dicht bij de huidige locatie en lag vlakbij het hoofdgebouw van het kloostercomplex, dat slechts vijftig meter westelijker stond. In het hoofdgebouw werden de zieken verzorgd en daar was ook de keuken, die gebruik maakte van allerlei kruiden. Na de Reformatie in 1572 verlieten de nonnen het Maria Magdalenaklooster en werd het gebouw gebruikt als 'sieckhuys'. Het zal duidelijk zijn dat de kruidentuin van het klooster toen meer dan nodig was.

Bij de aanleg van de kruidentuin in 1985 door vrijwilligers van de Natuurwacht werd dicht onder het oppervlak een oud pad gevonden, dat bestaat uit handgevormde tichels. Het pad loopt parallel aan de muur van de Joodse begraafplaats en liep tot aan de stadsmuur. Het oude tichelpad is bij de inrichting van de kruidentuin uiteraard gehandhaafd en maakt nu deel uit van het padenpatroon van de Kloosterhof. Het padenstelsel is symmetrisch van opzet. De diverse kruiden zijn niet zoals in de kruidentuin van Sankt Gallen afzonderlijk in plantbedden gezet. Er is voor gekozen om kruiden met een enigszins gelijke geneeskrachtige werking bijeen te zetten. Zo zijn er vijf blokken plantengroepen, die ieder bestaan uit vijf tot tien verschillende geneeskrachtige kruiden. In totaal staan er meer dan 50 verschillende soorten kruiden.

Schapen, kippen en duiven

Een kruidentuin was slechts een klein deel van een kloostercomplex. Naast de kruidentuin lag een grote moestuin, de hortus. Daar vlakbij was een boomgaard, die vaak

ook diende als kerkhof. Dat was een bewuste keuze. De symbolische betekenis van een vruchtboom paste heel goed bij het sterven en de wederopstanding van de mens. Moestuin, boomgaard en kruidentuin waren meer dan noodzakelijk voor het klooster. Het klooster was een gesloten gemeenschap. De kloosterlingen waren op zichzelf aangewezen. Men moest grotendeels zelfvoorzienend zijn. Over het algemeen at de kloosterling vegetarisch. Groenten waren dus erg belangrijk. Wel at men vis en stond ook gevogelte op het menu. Menig kloostercomplex had om die reden een duiventil. Men had ook een hok voor ganzen en kippen. De mest van kippen, ganzen en duiven was waardevol en werd verspreid over de moestuin. ganzen zorgden niet alleen voor eieren maar leverden ook de ganzenveren, die noodzakelijk waren om te schrijven. Op de huidige Weeshuishof lopen nog steeds kippen en nog niet zo lang geleden waren er ook twee ganzen. Helaas werden de ganzen door een vos ontdekt: die zijn er dus niet meer. De kippen lopen veilig afgeschermd in de boomgaard. In deze boomgaard staan oude fruitrassen zoals de Groninger kroon, de sterappel en diverse oude perenrassen. Een groot deel van de vroegere boomgaard is thans schapenwei. Er lopen bijzondere schapen; een Engels ras: Hampshire Down.

Brakels hoen

Joods kerkhof

De westelijke muur van de kruidentuin behoort bij het Joodse kerkhof, dat achter de muur ligt. De Joodse gemeenschap kreeg in 1786 toestemming hier een tweede begraafplaats aan te leggen. De eerste begraafplaats, die

in 1748 werd ingericht, had geen begraafruimte meer. Je vindt deze grafheuvel in de heemtuin. Diverse soorten klimrozen sieren de muur.

Windoliemolen De Leeuwerik

150 jaar geleden stond er een grote windmolen op de Weeshuishof. Toen het weeshuis in 1738 in het voormalig klooster de deuren moest sluiten werd in het vervallen kloostergebouw een oliemolen gebouwd. Het was een rosmolen. Het paard liep rondjes zodat de staande molenstenen het koolzaad konden pletten en de olieslager uit het geplette zaad lampenolie kon persen. Na een tiental jaren werd de rosmolen omgebouwd tot een heuse windmolen, die uit het dak rees van het kloostergebouw. Bijna 100 jaar zorgde deze windoliemolen, genaamd De Leeuwerik, voor voldoende lampenolie voor de lantaarnpalen van Zaltbommel en haalde ook de burgers hier hun lampenolie. De olieslager woonde in het huis noordelijk van de kruidentuin.

Sint-Jorisgilde

Het is verbluffend hoe rijk de historie is van de Weeshuushof. Het hoekhuis aan de Oliemolen stond vroeger bekend als Huize Sint-Joris. Het behoorde toe aan het schuttersgilde van Sint-Joris, dat op de Weeshuushof haar schietoefeningen hield met de kruisboog. Op feestdagen werd aan de wiek van de oliemolen op een lange stok een vogel (de gaai) geplaatst en was het de kunst om met de kruisboog de vogel van de stok te schieten. Dat gebeurde o.a. op de feestdag van Sint-Joris: 23 april.

Kopermolen en duiventoren

In de stadsmuur werden in de 14e eeuw ook enkele torens gebouwd. In dit westelijk deel stonden maar liefst vier muurtorens. De meest bekende zijn de 'Kruyttooren' en de duiventoren. In 1597 wordt op de duiventoren, die gebruikt werd als een soort van duiventil, een korenmolen gebouwd. Vanaf de kruidentuin kon je deze hoge stellingmolen aan de huidige Nonnenstraat goed zien liggen.

Medio de 17e eeuw werd deze korenmolen, genaamd 'De kleyne molen' omgebouwd tot kopermolen. De rijke familie Trip liet in een nabije gelegen oven de kopererts smelten en de kopermolen plette er grote platen van. Rond 1700 blijkt de kopermolen in verval te zijn en wordt hij afgebroken. Nu rest nog het molenhuis.

Rijke geschiedenis

De rijke geschiedenis van de Weeshuishof is onlangs door een van de vrijwilligers van de Natuurwacht in een prachtig geïllustreerd boek uitvoerig beschreven en verkrijgbaar bij de lokale boekhandel.

Bijenhotel

Achterin de kruidentuin staat een fraai bijenhotel. Honingbijen leven gezamenlijk in één groot volk met een koningin, maar de meeste soorten bijen zijn solitair. Zij zoeken een plek om hun eitjes af te zetten en doen dat graag in gaatjes van bomen en takken. In het smalle gangetje wordt een vijftal eitjes gelegd, die stuk voor stuk met wat voedsel (stuifmeel) in een apart celletje komen. Wonderlijk genoeg komt het laatst gelegde eitje het eerst uit.

Vrijwilligers

Vrijwilligers van de Natuurwacht beheren een groot gedeelte van dit bijzondere terrein waarin kruidentuin, heemtuin en schapenwei gelegen zijn. Voor meer informatie:

www.natuurwachtbommelerwaard.nl

De volgende kruiden zijn in de kruidentuin te vinden:

Geneeskruiden voor de spijsvertering

- boerenwormkruid
- citroenmelisse
- gamander
- hysop
- iris
- Kleine pimpernel
- rabarber
- salie
- Zwarte toorts

Geneeskruiden voor hart- en bloedvaten

- brem
- hartgespan
- lelietje-der-dalen
- lievevrouwebedstro
- monnikskap
- vingerhoedskruid

Geneeskruiden voor het ademhalingsstelsel

- alant
- heemst *
- kaasjeskruid
- longkruid
- tijm
- zeepkruid

Geneeskruiden voor het zenuwstelsel

- ijzerhard
- lavendel
- papaver
- Rode valeriaan
- wijnruit

Geneeskruiden voor de huid

- agrimonie
- akelei
- betonie
- duizendblad
- Gele kamille
- goudsbloem
- maagdenpalm
- salomonszegel
- Sint- janskruid
- smeewortel
- Stinkende gouwe
- vlasleeuwenbek

Behalve deze vijf bedden met geneeskrachtige kruiden is er nog een plantenvak met algemene kruiden. Deze kruiden worden ook gebruikt om het voedsel te kruiden: lavas, kervel, munt, citroenkruid, selderie, dille en marjolein